

GDB-2448-49-50-51 Seat No. _____

M. A. (Sem. III) Examination

January - 2016

Sanskrit : EC-304

(Elective Course)

1. अलङ्कारशास्त्र - (मम्मटाचार्य : काव्यप्रकाश (४-५-८ उल्लास)

2. ब्रह्मसूत्राणुभाष्यम् - त्रिसूत्रि

3. मत्स्यपुराण

4. Jainology

Time : 3 Hours]

[Total Marks : 70

1. अलङ्कारशास्त्र - (मम्मटाचार्य : काव्यप्रकाश (४-५-८ उल्लास)

१ नीचेनाभांथी डोईपण रार सविस्तर सभजवो : १४

1 Explain fully any four of the following : 14

(१) विभावा अनुभावास्तत् कथ्यन्ते व्यभिचारिणः ।

व्यक्तः सं तैर्विभावाद्यैः स्थायी भावो रसः स्मृतः ॥

(२) निवेद स्थायिभावोऽस्ति शान्तोऽपि नवमो रसः ।

(३) रतिर्हासश्च शोकश्च क्रोधोत्साहो भयं तथा ।

जुगुप्सा विस्मयश्चेति स्थायिभावा प्रकीर्तिताः ॥

(४) अगूढमपरस्याङ्गं वाच्य सिध्यङ्गमस्फुटम् ।

संविध तुल्यप्राधान्ये काक्वाक्षिप्तम सुन्दरम् ॥

(५) ये रस्याङ्गिनो धर्माः शौर्यायय इवात्मनः ।

उत्कर्षहेतवस्ते स्युश्चलस्थितयो गुणाः ॥

(६) केचिदन्तर्भवन्त्येषु दोषत्यागात्परे श्रिताः ।

अन्ये भजन्ति दोषत्वं कुत्रचिन्न नतो दशः ॥

- (૭) શુષ્કેન્ધનાગ્નિવત્ સ્વચ્છ જલ વત્સહસૈવ યઃ ।
વ્યાપ્નોત્યન્યત્પ્રસાદોઽસૌ સર્વત્ર વિહિત સ્થિતિઃ ॥
- (૮) શ્રુતિમાત્રેણ શબ્દ્યાત્તુ યેનાર્થ પ્રત્યયો ભવેત્ ।
સાધારણઃ સમગ્રાણાં સ પ્રસાદો ગુણો મતઃ ॥

૨ આચાર્ય મમ્મટ પ્રમાણે ગુણ અને અલંકાર વચ્ચેનો ભેદ સવિસ્તર સમજાવો. ૧૪

અથવા

૨ ભટ્ટનાયકના ભુક્તિવાદ વિશે નોંધ લખો.

૩ મમ્મટાચાર્ય પ્રમાણે મધ્યમ કાવ્યનું સ્વરૂપ અને તેના પ્રકારોની ચર્ચા કરો. ૧૪

અથવા

૩ સંસ્કૃત કાવ્યશાસ્ત્રના સંપ્રદાયો વિશે નોંધ લખો.

૪ ટૂંકનોંધ લખો : (ગમે તે ભે) ૧૪

- (૧) કાવ્ય પ્રકાશનું કર્તૃત્વ
(૨) શ્રી શંકુકનો અનુભિતિવાદ
(૩) ધ્વનિનું સ્વરૂપ અને તેના પ્રકારો
(૪) સ્થાયીભાવો

૫ એક-બે વાક્યોમાં ઉત્તર આપો : (ગમે તે સાત) ૧૪

- (૧) અવિવક્ષિતવાચ્ય ધ્વનિના કેટલા ભેદ ? કયા-કયા ?
(૨) મમ્મટ અલંકારોને કેવા માને છે ?
(૩) 'વાગ્દેવતાવતાર'નું બિરુદ મમ્મટને કોણે આપેલું ?
(૪) શબ્દશક્તિના કેટલા પ્રકાર ? કયા-કયા ?
(૫) ભરતના રસસૂત્રનો અર્થ સ્પષ્ટ કરો.
(૬) રસાભાસ એટલે શું ?
(૭) મમ્મટ પ્રમાણે રસ કેટલા ? કયા-કયા ?
(૮) ગુણ નિરૂપણમાં મમ્મટે કોના મતનું ખંડન કર્યું છે ?
(૯) મમ્મટ કયા સંપ્રદાયના આચાર્ય છે ?
(૧૦) કાવ્યપ્રકાશના કેટલા ઉલ્લાસ ? પાંચમા ઉલ્લાસનું નામ જણાવો.
(૧૧) ધ્વનિના મુખ્ય બે પ્રકારો કયા-કયા ?
(૧૨) સાધારણીકરણ એટલે શું ?

2. ब्रह्मसूत्राणुभाष्यम् - त्रिसूत्रि

१. नीयेनामांशी कोऽर्थं पशु ७ गद्यभंडोनुं ब्रह्मसूत्राणुभाष्यानुसारं विवरणु सखित
अनुवाद करो. १४

(१) अथवा अध्याहारकरणापेक्षयाऽथशब्द एवाधिकारे व्याख्येयः, वेदाध्ययनानन्तर्यं तु सिद्धमेव, नह्यनधीत एव विचारमर्हति, तत्रैतत् स्यात्, स्वतन्त्रतेति, तत्र प्रतिविधास्यामः, वेदार्थब्रह्मणो वेदानुकूलविचार इति। किमत्र युक्तम्? व्याख्यानमिति, व्याख्यानतो विशेषप्रतिपत्तेः, यथा कर्मणि 'दर्शपूर्णमासौ तु पूर्वं व्याख्यास्यामः' 'अथातो दर्शपूर्णमासौ व्याख्यास्यामः' इति। अथैतर्हीमानि सिध्यन्ति प्रयोजनानि, अधिकाकाङ्क्षा न भवेत्, पुरुषार्थश्च सिध्येत्, उच्छेदश्च न भवेदिति।

(२) स्यादेतत्। ब्रह्मविचार एवारम्भणीयो न धर्मविचारः, सर्ववेदव्यासकर्त्रा वेदव्यासेनाकृतत्वात्तुच्छफलत्वाच्च कल्पोक्तप्रकारेण निःसन्दिग्धं करणसम्भवाच्च, आचारपरम्परयापि करणसम्भवाच्च। एतर्ह्यपि सन्देहे सूत्रभाष्ययाज्ञिकानामेवानुवृत्तिः क्रियते न मीमांसकस्य। तस्मात्साङ्गवेदाध्येतुर्निःसन्देहकरणसम्भवान्न पूर्व्यापि कृत्यम्। किञ्च, परमकृपालुर्वेदः संसारिणः संसारान्मोचयितुं कर्माणि चित्तशुद्ध्यर्थं बोधितवानिति कूपेऽन्धपातनवदप्रामाणिकत्वभियाऽवसीयते। विपरीतबोधिका तु पूर्वमीमांसा, तस्मादपि न कर्तव्येति।

(३) तथाचायं सूत्रार्थः, जन्मादिर्येषामित्यवयवसमासादतद्गुणसंविज्ञानो बहुव्रीहिः, अथवा जन्मप्रभृति सर्वे भावविकाराः 'आदि'हब्देन गृह्यन्ते, तथा च जन्म च आदिशब्देकवद्भावः, आदिशब्दश्च धर्मवाची स च स्वसम्बन्धिनं लक्षयति तस्योभयसापेक्षत्वादुत्पत्तेर्विद्यमानत्वादन्यानेव भावविकारानुपलक्षयतीत्यादिशब्देनान्ये भावविकाराः, अथवा जन्मनोऽनादित्वं, तदाधारस्य पूर्वमविद्यमानत्वात् अन्ये त्वादिमन्तः तदाधारस्य पूर्वं विद्यमानत्वात्, अत आदिशब्दः स्वाधारसद्धर्मिवाची तद्धर्माणामुपलक्षकः, अथवा गमनप्रवेशयोर्भेदात् जन्म आदिर्येषामिति जात्यपेक्षया एकवचनं, जन्म तु श्रुत्वात् सिद्धं, अथवा किमनया कुसृष्ट्या जन्म आद्यस्य आकाशस्य यत इति 'तस्माद्वा एतस्मादात्मन आकाशः सम्भूत' इत्येव विचार्यते फलसम्बन्धित्वात्।

(૪) કિન્ન, વેદાન્તવાક્યાનામસ્મિન્ શાસ્ત્રે સમન્વય એવ પ્રતિપાચતે સન્દેહ-નિરાકરણદ્વારા, તત્કથં સિદ્ધત્વેન' હેતુર્નિર્દિષ્ટઃ ? અગ્નિમવૈયર્થ્યં ચ સ્યાત્, નચ પ્રતિજ્ઞાગર્ભિતહેતુત્વં, અનુપયોગાત્, ગૌણમુખ્યભાવે પરં વિવાદઃ, નચ યેન રૂપેણ સમન્વયો મતાન્તરસ્થૈર્વિચારિતઃ તથાગ્રે સૂત્રેષુ નિર્ણયયોસ્તિ, શાસ્ત્રારમ્ભસ્તુ પ્રથમસૂત્ર એવ સમર્થિતઃ, તસ્માત્ સમવાયિકારણત્વ મેવાનેન સૂત્રેણ સિદ્ધમ્।

૨. આણુભાષ્યના કર્તૃત્વની ચર્ચા કરો. ૧૪

અથવા

૨. વહ્નભાષ્યની મતે જગત અને સંસારના ભેદની ચર્ચા કરો. ૧૪

૩. શ્રી વહ્નભાષ્યે સ્વીકારેલ બ્રહ્મની વિભાવના સવિસ્તર ચર્ચો. ૧૪

અથવા

૩. શુદ્ધદ્વૈતના મુખ્ય દાર્શનિક સિદ્ધાંતોની ચર્ચા કરો. ૧૪

૪. ગમે તે બે વિશે ટૂંકનોંધ લખો. ૧૪

(૧) આણુભાષ્યના શીર્ષકની ચથાર્થતા

(૨) વહ્નભાષ્યની પ્રમાણમીમાંસા

(૩) અવિકૃતપરિણામવાદ

(૪) અથાતો બ્રહ્મજિજ્ઞાસા ।

૫. નીચેનામાંથી ગમે તે સાત પ્રશ્નોના જવાબ બે કે ત્રણ વાક્યમાં આપો. ૧૪

(૧) સૂત્ર એટલે શું ? વ્યાખ્યા આપો.

(૨) અધિકરણ એટલે શું ? વ્યાખ્યા આપો.

(૩) કૂપેડન્ધપાતનવત્-એટલે શું ?

(૪) દર્શન એટલે શું ? આસ્તિક અને નાસ્તિક દર્શનોના નામ આપો.

(૫) શુદ્ધદ્વૈત એટલે શું ?

(૬) વેદના અધમ પાઠકો કયા કયા છે?

(૭) વહ્નભાષ્ય અથનો અર્થ શું કરે છે? શાથી ?

(૮) શુદ્ધદ્વૈત મતાનુસાર જીવની કેટલી અવસ્થાઓ છે ? કઈ કઈ ?

(૯) આવિર્ભાવ અને તિરોભાવ એટલે શું ?

(૧૦) સ્થૂણાખનનવત્ ન્યાય એટલે શું ?

3. मत्स्यपुराण

- १ नीचेनाभांथी कोई पक्ष या२ ससंदर्भ सभज्ञावो : १४
 1 Explain with reference to the context any four 14
 of the following :

- (१) दृष्ट्वा तच्छफरीरुपं स दयालुः महीपतिः।
 रक्षणायाकरोधत्वं स तस्मिन्करकोदरे ॥ १-१८
- (२) यः शरीरदभिध्याय सिसृक्षुर्विविधं जगत्।
 अप एव ससर्जादौ तासु बीजमवासृजत् ॥ १-२८
- (३) यस्मान्ममाभिभवता मनः संक्षोभितं शरैः।
 तस्मात्वदेहमचिराद्बुदो भस्मीकरिष्यति ॥ ४-१२
- (४) यज्ञभागभुजो जाता मरुतस्ते ततो द्विजाः।
 न जग्मुरैक्यमसुरैरतस्ते सुखल्लभाः ॥७-६५ ॥
- (५) अश्वमेधा दृशगुणे प्रवदन्ति मनीषिण।
 स्वर्गलोकमवाप्नोति दृष्ट्वा तत्र महेश्वरम् ॥१८८-८६ ॥
- (६) अहल्यातीर्थं ततो गच्छेत् स्नानं तत्र समाचरेत्।
 स्नानमात्रो नरस्तत्र ह्यप्सरोभिः प्रमोदते ॥ १९१-९०
- (७) सत्वं रजस्तमस्त्वं स्थित्युत्पत्योर्विनाशने देव।
 त्वां मुक्त्वा भुवनपते भुवनेश्वर नैव दैवतं किञ्चित् ॥ १४३-३२
- (८) जामदग्न्यमिति ख्याते सिद्धो यत्र जनार्दनः।
 यत्रेष्टाव बहुभिर्यज्ञैरिन्द्रो देवाधिपोऽभवत् ॥ (१९४-३५)

- २ नीचेनाभांथी कोई पक्ष भे विशे विवेचनात्मक नोंध लपो : १४
 2 Write critical notes on any two of the following : 14

- (१) ब्रह्मा सावित्री वृत्तांत।
 (२) मत्स्यावतारकथा।
 (३) सरस्वतीचरित्र।
 (४) पृथुचरित्र।

- ३ नर्मदा माहात्म्य उपर आलोचनात्मक नोंध लपो. १४
 3 Write a critical note on the नर्मदा माहात्म्य. 14

अथवा/OR

- ૩ મદનદ્વાદશી વ્રત ઉપર વિવેચનાત્મક નોંધ લખો. ૧૪
- ૩ Write a critical note on the મદનદ્વાદશીવ્રત। 14
- ૪ પુરાણં પञ्चलक्षणम् – મત્સ્યપુરાણને આધારે સમજાવો. ૧૪
- 4 Write the reference of મત્સ્યપુરાણ explain the 14
પુરાણં પञ्चलक्षणम्.

અથવા/OR

- ૪ મત્સ્યપુરાણનું રચના સ્થળ જણાવી “ગુજરાતનું મહાપુરાણ મત્સ્યપુરાણ છે.” આ વિધાનની ચર્ચા કરો. ૧૪
- 4 Where is the birth place of મત્સ્યપુરાણ ? Give the 14
details and discuss “મત્સ્યપુરાણ is the મહાપુરાણ
of Gujarat.
- ૫ નીચેનામાંથી ગમે તે સાત પ્રશ્નોના એક-બે વાક્યમાં જવાબ આપો : ૧૪
- (૧) યાસ્કના મતે પુરાણ શબ્દનો અર્થ જણાવો.
- (૨) પુરાણના પાંચ લક્ષણો કયા છે ?
- (૩) દક્ષ પ્રજાપતિને વૈરિણીથી કેટલી કન્યાઓ જન્મી ?
- (૪) બ્રહ્માનો જે ભાગ સ્ત્રીરૂપે થયો તે કયા નામથી ઓળખાય છે.
- (૫) ભૂમિને પૃથ્વી શા માટે કહેવામાં આવે છે?
- (૬) મત્સ્યપુરાણકારને મતે નર્મદાનું ઉદ્ભવસ્થાન કયાં દર્શાવાય છે ?
- (૭) શૈવ સંપ્રદાયનું પ્રમુખ નગર કયાં સ્થપાયુ હતું ?
- (૮) મત્સ્યપુરાણના પ્રથમશ્લોકમાં વિઘ્નોના નાશ માટે કોની સ્તુતિ કરવામાં આવી છે ?
- (૯) ભવિષ્યની આગાહી કરતાં મનુને જનાર્દને શું જણાવ્યું ?
- (૧૦) જવાલેશ્વર નામનું પવિત્ર સ્થળ કયાં આવેલું છે ?

4. Jainology

- 1 (अ) गभे ते बेनी सभजूती आपो : 8
- (1) प्रामाण्यनिश्चयः स्वत्तः परतो वा ।
(2) स्मृतिहेतुद्धारणा ।
(3) न द्रष्टान्तोऽनुमानङ्गम् ।
(4) यथोक्तसाधनाभिधानजः परार्थम् ।
- (ब) कोर्धपण अेक विशे लपो : 6
- (1) हेत्वाभासा
(2) परोक्ष प्रमाणम्
- 2 'षड्द्रव्य' विशे सविस्तर भाडिती आपो. 14
- अथवा
- 2 कोर्धपण बे विशे लपो. 14
- (1) आत्मानुं स्वरूप
(2) अजीव
(3) संवर - निर्जरा
- 3 कर्म अेटवे शुं ? कर्मना प्रकारो विशे यर्या करो : 14
- अथवा
- 3 कोर्धपण बे विशे लपो. 14
- (1) चतुर्विध बंध
(2) मोक्षमार्ग
(3) कर्मनुं स्वरूप

4 પાઠ સમીક્ષાના અધિનિયમોની ચર્ચા કરો. 14

અથવા

4 કોઈપણ બે વિશે લખો. 14

- (1) લિપિના પ્રકારો.
- (2) પાઠ સમીક્ષાના મૂળ તત્ત્વો
- (3) જૈન હસ્તપ્રતભંડારો.

5 બે કે ત્રણ વાક્યોમાં જવાબ આપો : (ગમે તે સાત) 14

- (1) શિષ્ટપુરુષો મંગલ શાથી કરતા હોય છે ?
- (2) પ્રમાણ વિશેની ચાર્વાકની માન્યતાનું ખંડન કરતા આચાર્ય શું કહે છે?
- (3) અનુમાનનું લક્ષણ અને તેના પ્રકારો જણાવો.
- (4) નય એટલે શું ? નયના પ્રકારો જણાવો.
- (5) પુદ્ગલ એટલે શું ? પુદ્ગલનું સ્વરૂપ વર્ણવો.
- (6) મતિ અને શ્રુતજ્ઞાનમાં ભેદ શું છે ?
- (7) પાઠસમીક્ષા એટલે શું ?
- (8) સમ્યક ચારિત્ર એટલે શું ?
- (9) હિંદુઓ દ્વારા વપરાતી લેખન સામગ્રી કઈ કઈ છે જણાવો ?
- (10) ક્ષતિયુક્ત પાઠને સુધારવા શું કરવું જોઈએ ?